

Διάλογοι

Για την εκπαίδευση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗΣ

Η ανώτατη εκπαίδευση είναι ένας μεγάλος καθρέφτης που αντανακλά την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις μιας κοινωνίας, τις ελπίδες και τους φόβους της, τα άλυτα προβλήματα της ή την κρίση που τη μαστιίζει. Γι' αυτό και κάθε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν είναι ένα ζήτημα που αφορά μόνο τη βούληση ενός υπουργείου, κάποιας «επιτροπής σοφών» ή μιας κυβέρνησης. Είναι πρωτίστως ζήτημα που αναφέρεται στην ικανότητα μιας κοινωνίας να επεξεργαστεί ένα κοινό συλλογικό σχέδιο, να φανταστεί ένα μέλλον πέρα από τον ορίζοντα του καθαρού οικονομικού υπολογισμού. Και κάθε συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική εγείρει το πελώριο ζήτημα των ιδεών και των αξιών που προσανατολίζουν τους στόχους της και τις επιλογές της.

Ενα μικρό δείγμα από τη διεθνή συζήτηση για την εκπαίδευση και τις προοπτικές της αποτελούν οι συμβολές τριών ιταλών πανεπιστημιακών που φιλοξενούν σήμερα οι «Διάλογοι».

* Ο Αλντο Σκιαβόνε διδάσκει Ιστορία και Θεωρία του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Φλωρεντίας.

* Ο Μάριο Ντεάλιο διδάσκει Πολιτική Οικονομία στο Πανεπιστήμιο του Τορίνου.

* Ο Π. Μπεβιλάκουα είναι καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο La Sapienza της Ρώμης.

Τα άρθρα των Αλντο Σκιαβόνε και Πιέρο Μπεβιλάκουα δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «La Repubblica», ενώ το κείμενο του Ντεάλιο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Il Mulino».

Οι στόχοι της ανανέωσης

Του ΑΛΝΤΟ ΣΚΙΑΒΟΝΕ

Το πανεπιστήμιο σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες έχει γίνει ένας οργανισμός με πολλές λειτουργίες, ο οποίος, διαφορετικά από ό,τι γινόταν στο παρελθόν, εκπληρώνει μια πολλαπλότητα αρκετά διαφοροποιημένων καθηκόντων. Στο παρελθόν εκπαίδευε με τρόπο ομοιογενή (πάνω στη βάση μιας αυστηρής ιεραρχίας γνώσεων) περιορισμένες ελίτ, οι οποίες επιλέγονταν μέσα από ταξικούς μηχανισμούς, που στην Ιταλία ήσαν ιδιαίτερα σκληροί.

*Σήμερα αυτό το παραδοσιακό καθήκον έχει εγκαταλειφθεί μπροστά στην εντελώς πρωτόγνωρη αναγκαιότητα να εκπαιδευτούν πολύ μεγάλες μάζες διανοουμένων (της τάξης των εκατομμυρίων ανδρών και γυναικών) ώστε να αρχίσουν μίαν επαγγελματική ζωή χωρίς κατ' ανάγκη να πρωταγωνιστούν στην επιστημονική έρευνα και την πολιτιστική ανανέωση. Από τις μάζες αυτές ζητείται, ωστόσο, η κατοχή ανώτερων και σχετικά πολύπλοκων γνώσεων.

Από την άλλη μεριά, η ίδια η εκπαίδευση των ηγετικών τάξεων και η αναπαραγωγή των ερευνητών δεν γίνεται πλέον με βάση ένα ενιαίο υπόδειγμα, το οποίο όλοι αντιγράφουν, αλλά πραγματοποιείται με τρόπο τμηματικό και κατακερματισμένο και με βάση γνωστικά κριτήρια και προτεραιότητες που διαφέρουν ακόμη και από εκείνα που ίσχυαν πριν από μία μόνο δεκαετία.

*Η πολυμορφία των αποστολών που πρέπει να πραγματοποιούνται απαιτεί, από θεσμική άποψη, λύσεις σύνθετες και πολύ ευέλικτες.

Το σημαντικό δεν είναι το κάθε τμήμα του συνόλου (πανεπιστήμιο, τομέας, καθηγητής) να είναι σε θέση να εκπληρώνει ταυτόχρονα το σύνολο των καθηκόντων που του αναλογούν· αλλά το πανεπιστημιακό σύστημα στο σύνολό του να είναι ικανό να ανταποκρίνεται σε όλα τα αιτήματα που του απευθύνονται -από τη βασική εκπαίδευση ως την υψηλότερη τελειοποίηση των γνώσεων- χωρίς ένα τμήμα από αυτά τα αιτήματα να προσανατολίζεται αλλού (για παράδειγμα, έξω από την Ιταλία).

*Το ιταλικό πανεπιστήμιο έχει εδώ και χρόνια ενεργοποιηθεί σε μια επίπονη διαδικασία ανανέωσης, οι βασικές κατευθύνσεις της οποίας μεταβιβάζονται χωρίς ριζικές αλλαγές από τη μια κυβερνητική πλειοψηφία στην άλλη.

Η κατεύθυνση στην οποία βαδίζουμε, που είναι κοινή σε όλη την Ευρώπη, και που έγκειται στη διάκριση και στο συντονισμένο συνδυασμό των επιπέδων εκπαίδευσης (πτυχίο, μεταπτυχιακό ειδίκευσης, διδακτορικό

έρευνας) είναι η σωστή και πρέπει να στηριχθεί αποφασιστικά, αλλά επιδέχεται ακόμα σημαντικές βελτιώσεις, κυρίως σε ό,τι αναφέρεται στην ενδυνάμωση του τελευταίου επιπέδου.

*Μια ανάρμοστη και ευρεία «συντεχνιακή» λογική των ακαδημαϊκών σχέσεων και σταδιοδρομιών έχει διαδώσει στο ιταλικό πανεπιστήμιο μίαν αρνητική τάση που μας συμπαρασύρει προς τα κάτω (αυτό αφορά τόσο την πορεία των φοιτητών όσο και εκείνη των καθηγητών). Κηλιδώνεται έτσι -με ένα στίγμα που δεν της ανήκει- η σημαία της αριστεράς, εκείνη της ισότητας, που απειλείται ήδη με τον κίνδυνο να την επικαλούνται μόνο για να υπερασπίσουν τη συντήρηση ή το προνόμιο.

*Την ισότητα πρέπει να την υπερασπιζόμαστε και να την ενισχύουμε εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στις σπουδές κάθε επιπέδου και την προστασία των κοινωνικά ασθενέστερων και όχι την ισότητα των αποτελεσμάτων και την ταυτότητα των σταδιοδρομιών. Επιβεβαιώνοντας αυτή την αρχή, υιοθετούμε μίαν αληθινά αριστερή στάση. Προστατεύουμε τους πιο αδύναμους και επιβραβεύουμε την αξία και το ταλέντο επενδύοντας σε αυτά.

*Το ιταλικό πανεπιστήμιο πρέπει να παραμείνει στο σύνολό του ένα δημόσιο σύστημα. Το επιβάλλουν ιστορικοί και δομικοί λόγοι. Αλλά στο εσωτερικό αυτού του πλαισίου χρειάζεται να εισαχθούν μηχανισμοί που θα επιτρέπουν στα πανεπιστήμια τη μέγιστη αυτονομία που είναι συμβατή με το ρόλο τους και που θα τα οδηγούν σε μίαν όλο και μεγαλύτερη διαφοροποίηση της εκπαιδευτικής τους προσφοράς και σε έναν υγιή ανταγωνισμό μεταξύ τους, που θα ρυθμίζεται από μια προσεγμένη δοσολογία κρατών και αγοράς.

*Όσα είπαμε προϋποθέτουν ένα αυστηρό και εξονυχιστικό σύστημα αξιολόγησης των επιδόσεων των καθηγητών και των διδακτικών δομών (πανεπιστημίων, τομέων, διδακτορικών).

-Η κουλτούρα της αξιολόγησης είναι ακόμα σε μεγάλο βαθμό ξένη προς το ιταλικό πανεπιστήμιο. Πρέπει να εισαχθεί, και γρήγορα, γιατί πρόκειται για ένα κομβικής σημασίας ζήτημα. Υπάρχουν ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Μεγάλη Βρετανία, όπου έχουν πραγματοποιηθεί μέσα σε λίγα χρόνια αποφασιστικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Πρέπει να γίνουμε ικανοί να ενεργήσουμε ανάλογα.

-Θα πρέπει επίσης να μπορέσουμε να συνδέσουμε την αμιγώς πολιτική μάχη για την απόσπαση μεγαλύτερων πόρων, που θα πρέπει να δοθούν στην έρευνα και στο πανεπιστήμιο, με την εισαγωγή ενός πλέγματος κινήτρων που θα επιτρέψουν η αύξηση της χρηματοδότησης να κατευθυνθεί αποκλειστικά σε όσους έχουν τις καλύτερες επιδόσεις και δρουν με ενάρετο τρόπο.

*Για να τελειώνουμε: δεν υπάρχει ένα αφηρημένο υπόδειγμα ιδεώδους πανεπιστημίου. Σήμερα, μάλιστα, αυτό ισχύει περισσότερο από κάθε άλλη φορά, καθώς όλοι οι τύποι πανεπιστημιακών θεσμών σε κάθε αναπτυγμένη χώρα βρίσκονται στη δίνη ενός στροβίλου, αφού έχουν εμπλακεί σε εκείνη τη διαρκή επανάσταση των μορφών επικοινωνίας και ανάπτυξης των γνώσεων, που είναι η ίδια η ψυχή του καιρού μας. Και εμείς οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι δεν γράφουμε πάνω σε πέτρες, αλλά πάνω στην άμμο που την παίρνει ο άνεμος.

*Ωστόσο, αυτό δεν μας απαλλάσσει από την υποχρέωση να αναζητήσουμε με υπομονή τις λύσεις που κάθε φορά μας φαίνονται πιο ελπιδοφόρες.

Η αποστολή του πανεπιστημίου

Του ΜΑΡΙΟ ΝΤΕΑΛΙΟ

Το πρώτο αληθινό πανεπιστήμιο ιδρύθηκε στην Μπολόνια κατά τον 11ο αιώνα. Το Παρίσι και το Κέμπριτζ, η Οξφόρδη και η Σαλαμάνκα, η Πάδοβα και η Νάπολη θα ακολουθήσουν κατά τον 12ο αιώνα, η Κοϊμπρα και η Κρακοβία, η Βιέννη και η Πράγα τον 13ο. Το πανεπιστήμιο προηγείται του σύγχρονου κράτους και από μίαν άποψη συμμετέχει στη δημιουργία του. Η ελευθερία και η αυτοκυβέρνηση των ακαδημαϊκών κοινοτήτων προηγούνται κατά μερικούς αιώνες και προδιαγράφουν τις γενικότερες ατομικές και πολιτικές ελευθερίες. Στη διάρκεια αυτής της χιλιετίας, τα πανεπιστήμια παρείχαν δύο διακεκριμένες υπηρεσίες:

A. Η πρώτη έγκειται στη διδακτική λειτουργία, δηλαδή στη μεταβίβαση από τη μια γενιά στην άλλη όχι μόνο προχωρημένων εννοιών με πολύπλοκο τρόπο, μεθοδολογιών συλλογισμού, ικανοτήτων δράσης υψηλού επιπέδου σε πολλαπλά πεδία, από το δίκαιο ως την ιατρική, αλλά και ορισμένων από τις κυριότερες αξίες πάνω στις οποίες θεμελιώνεται η κοινωνία.

B. Η δεύτερη έγκειται στη λειτουργία της έρευνας, δηλαδή στη συνεχή δημιουργία και τροποποίηση των ίδιων οργανωμένων εννοιών, μεθοδολογιών συλλογισμού και ικανοτήτων δράσης, καθώς και σε μια διαρκή συμβολή στην τελειοποίηση των αξιών και στη διαλεκτική πρότασή τους προς την κοινωνία των πολιτών και τον κόσμο της πολιτικής και της εξουσίας.

*Μπορούμε να παρατηρήσουμε τρία χαρακτηριστικά του πανεπιστημιακού θεσμού που παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητα μέσα στον χρόνο:

1. Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι η σύνδεση των λειτουργιών, δηλαδή η απουσία αυστηρών διαχωρισμών μεταξύ διδασκαλίας και έρευνας.
2. Το δεύτερο είναι η εμμονή στο προτέρημα της φυσικής συναναστροφής, δηλαδή μιας άμεσης και προσωπικής επαφής ανάμεσα στους καθηγητές και τους φοιτητές τους.
- 3, Το τρίτο συνδέεται με το δεύτερο. Καθώς βρίσκονται μαζί στη δραστηριότητα μεταβίβασης και διαμόρφωσης των γνώσεων, καθηγητές και φοιτητές σχηματίζουν αυτόνομες κοινότητες που διακρίνονται από την υπόλοιπη κοινωνία πολιτών.

Η πανεπιστημιακή αυτονομία, που περιορίστηκε αλλά ποτέ δεν εκμηδενίστηκε ολικά ούτε και από τα πιο αυταρχικά καθεστώτα, έχει στο επίκεντρό της την οργάνωση των σπουδών και των ερευνών και τους κανόνες αποδοχής, αξιολόγησης και προαγωγής φοιτητών και καθηγητών-ερευνητών.

*Σήμερα αυτά τα χαρακτηριστικά πλήττονται σε μεγάλο βαθμό από την τροποποίηση της ζήτησης και της προσφοράς των υπηρεσιών που παρέχουν τα πανεπιστήμια. Η τροποποίηση της ζήτησης πανεπιστημιακών υπηρεσιών είναι πολύ γνωστή και συνδέεται με την ισχυρή αύξηση της ζήτησης για ανώτατη εκπαίδευση. Μπροστά στην πίεση της ζήτησης, η διαδικασία πανεπιστημιακής μάθησης (και εκείνη της επιστημονικής έρευνας) αντιμετωπίζεται όλο και περισσότερο σαν να πρόκειται για μια «παραγωγική» διαδικασία.

Η αποτελεσματικότητα στις μαθησιακές διαδικασίες εξασφαλίζεται από το μαστίγιο της ανταγωνιστικότητας. Η διδασκαλία φτωχαίνει σε προβληματισμό. Ελαττώνονται η κριτική θεώρηση και η αυτονομία κρίσης.

*Η εμμονή στη μετρήσιμη παραγωγική διάσταση της διδασκαλίας και της έρευνας έχει ως αποτέλεσμα το πανεπιστήμιο, αντί να μεταβιβάζει αξίες, να γίνεται υποτελής σε εξωτερικές αξίες. Η εξάρτηση του πανεπιστημίου από εξωτερικές αξίες είναι ορατή όχι μόνον στο διδακτικό, αλλά και στο επιστημονικό πεδίο: Τα εργαστήρια χρηματοδοτούνται όλο και περισσότερο με παραγγελίες επιχειρήσεων ή οργανισμών που συνδέονται με την παραγωγική δραστηριότητα. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει όλο και λιγότερος χώρος για την «ανιδιοτελή» έρευνα, δηλαδή για την έρευνα από την οποία δεν προκύπτει κάποια βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη εφαρμογή.

*Όλα αυτά δεν συνεπάγονται μόνο ένα γενικό πολιτιστικό φτώχεμα.

Όταν παρουσιαστεί ένας εξωτερικός κλονισμός, μπορεί να συνεπάγονται μια μεγαλύτερη ευθραυστότητα ολόκληρης της κοινωνίας. Ένα παράδειγμα: η πετρελαϊκή κρίση των ετών 1973-1974 βρήκε απροετοίμαστο τον δυτικό επιστημονικό κόσμο, που είχε εργαστεί επί είκοσι χρόνια με βάση το αξίωμα της ενεργειακής αφθονίας.

Οι έρευνες για τις εναλλακτικές πηγές ενέργειας είχαν εγκαταλειφθεί με ισχυρές αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία και στη διεθνή πολιτική.

*Η εξάρτηση από εξωτερικές αξίες είναι εξάλλου φανερή και στους στόχους των καθηγητών-ερευνητών. Αντί για την παραδοσιακή αναζήτηση οικονομικής ασφάλειας και διανοητικής αυτονομίας, κερδίζει έδαφος, κυρίως στις ΗΠΑ, ο στόχος να πετύχουν από το δικό τους «ανθρώπινο κεφάλαιο» τη μέγιστη οικονομική απόδοση. Οι ακαδημαϊκοί γίνονται, έτσι, συχνά πετυχημένοι επιχειρηματίες, αποδεχόμενοι τις αξίες και τη λογική του κόσμου των επιχειρήσεων. (...)

*Η προοπτική μιας γνώσης έντονα εξειδικευμένης και αναλυτικής, σε έναν κόσμο που βλέπει με καχυποψία τις συνθέσεις, η προοπτική μιας ανώτατης εκπαίδευσης παγκοσμιοποιημένης, αποπροσωποποιημένης και ελάχιστα κριτικής και μιας έρευνας σε μεγάλο βαθμό υποταγμένης σε συμφέροντα της παραγωγής, φαίνονται να είναι το αποτέλεσμα μιας υπερβολικά σκληρής έκθεσης των πανεπιστημίων στους μηχανισμούς της αγοράς, ύστερα από αιώνες κατά τους οποίους τα πανεπιστήμια ήσαν επιμελώς προστατευμένα.

*Το αποτέλεσμα θα μπορούσε να είναι μια αυξανόμενη διανοητική ένδεια και στείρωση. Προκειμένου τα πανεπιστήμια να μπορέσουν να συνεχίσουν να ασκούν τη λειτουργία τους -που είναι πολύ διαφορετική από την απλή μαζική διάδοση κουλτούρας και από την έρευνα την υποταγμένη σε πρακτικούς σκοπούς- είναι αναγκαίο τα στοιχεία της προσφοράς και της ανιδιοτέλειας, που ενυπάρχουν στην πανεπιστημιακή δραστηριότητα, να μπορέσουν να αναζωογονηθούν.

*Στο κέντρο της παγκόσμιας οικονομίας της αγοράς πρέπει να υπάρχει μια «καρδιά» που δεν είναι αγορά, όπου αποδίδεται προσοχή στην αναζήτηση του «αληθινού», ακόμη και του «ωραίου», εκτός από το «ωφέλιμο».

Πράγμα που σημαίνει ότι κάπου, στην καρδιά των πανεπιστημίων, πρέπει να είναι δυνατόν να σπουδάζουμε αυτό που θέλουμε και να διδάσκουμε όπως θέλουμε, χωρίς τον πέλεκο της μυωπικής αξιολόγησης του κόστους και των ωφελειών. Αν τα αξιώματα στα οποία βασίζεται αυτός ο εξαιρετικά μακρόβιος θεσμός είναι ορθά, ακριβώς από αυτή την ανιδιοτελή δραστηριότητα θα επιτευχθούν ορισμένα από τα πιο εξαιρετικά αποτελέσματα.

Το δημόσιο και το ιδιωτικό

Του ΠΙΕΡΟ ΜΠΕΒΙΛΑΚΟΥΑ

Νομίζω ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο να θυμίσουμε σήμερα ότι «εν αρχή ην το... ιδιωτικό σχολείο». Στις κοινωνίες του παλαιού καθεστώτος, στην Ιταλία όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, κυριαρχούσαν τα θρησκευτικά σχολεία και στην πρώτη γραμμή εκείνα του θρησκευτικού τάγματος του Ιησουιτών, ενώ σε πολύ μικρότερο βαθμό υπήρχαν τα κοσμικά σχολεία, κυρίως για τις υψηλότερες σπουδές.

*Η εκπαίδευση ήταν επομένως υπόθεση της Εκκλησίας και περιορισμένων αριστοκρατικών και μεγαλοαστικών στρωμάτων. Το δημόσιο σχολείο, που διευθύνεται και χρηματοδοτείται από το κράτος, γεννιέται μαζί με τη διαδικασία διαμόρφωσης των σύγχρονων εθνών. Αποτελεί, μάλιστα, έναν αποφασιστικό μοχλό αυτής της διαδικασίας. Η δημόσια εξουσία είναι αυτή που επιφορτίζεται με την εκπαίδευση των πολιτών, τη δημιουργία της επίσημης εθνικής γλώσσας, την προετοιμασία των λειτουργών της δημόσιας διοίκησης, την αναπαραγωγή των στελεχών του πολιτικού στρώματος και των ηγετικών τάξεων.

*Φυσικά, στα φιλελεύθερα κράτη του 19ου και του πρώτου μισού του 20ού αιώνα, το δημόσιο σχολείο διατηρούσε έναν έντονα ταξικό χαρακτήρα. Ο σκοπός του εξαντλούνταν στην αναπαραγωγή σε διευρυμένη κλίμακα των υπάρχοντων κοινωνικών ρόλων. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η έλευση των δημοκρατικών κοινωνιών διευρύνει και συμπληρώνει με νέα κοινωνικά περιεχόμενα το θεσμό της δημόσιας εκπαίδευσης. Το σχολείο αναλαμβάνει τότε το καθήκον να υλοποιήσει ένα θαυμαστό σχέδιο. Το ζητούμενο δεν ήταν πλέον μόνο να εξασφαλίζει στον πιο μεγάλο δυνατό αριθμό ατόμων μian επαρκή γνώση. Ο σκοπός, τουλάχιστον στο επίπεδο των αρχών, ήταν πολύ υψηλότερος. Επρεπε να μεταβιβάζει σε όλους τους πολίτες, χωρίς κοινωνικές διακρίσεις, το σύνολο των γνώσεων έτσι όπως αυτές διαμορφώνονταν στο σύγχρονο κόσμο.

*Η διάδοση του συνόλου των γνώσεων στο σύνολο των πολιτών: ιδού μια από τις υψηλότερες κατακτήσεις των δημοκρατικών κοινωνιών στις τελευταίες δεκαετίες.

Αλλά αυτή η «καθολικότητα» σήμαινε και σημαίνει κριτική πρόσβαση στην πολλαπλότητα των σχολών και των ρευμάτων, φοίτηση τόσο στις ουμανιστικές όσο και στις επιστημονικές γνώσεις, χωρίς να ευνοείται κάποιο κόμμα ή κάποια πίστη.

Αυτές οι αρχές εξασφαλίζονται από το σύνταγμα αλλά και από το δημόσιο χαρακτήρα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

*Οι δάσκαλοι που καλούνται να διδάξουν στα δημόσια σχολεία προσλαμβάνονται με βάση δημόσιους διαγωνισμούς, με διαδικασίες αξιολόγησης, χωρίς διακρίσεις κοινωνικής προέλευσης, πολιτικής ένταξης ή θρησκευτικής πίστης. Και το εθνικό σύνολο προσδιορίζει αμερόληπτους κανόνες, βασιζόμενους στο δίκαιο, για να εξασφαλίζει σε όλες τις νέες γενιές ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στο σύμπαν των γνώσεων και στα συναφή επαγγέλματα.

*Η δημόσια εκπαίδευση είναι επομένως η καθολικότητα. Η κριτική που μπορούμε να ασκήσουμε σε αυτήν αναφέρεται στην ανεπαρκή πρακτική εφαρμογή των αρχών της και σίγουρα όχι στις ίδιες τις αρχές της.

Οποιος διεκδικεί χώρο για την ιδιωτική εκπαίδευση, ασκεί ένα νόμιμο δικαίωμα, αλλά τίθεται εκτός της καθολικότητας, εκτός της συμφωνίας, που ρυθμίζεται από το σύνταγμα, πάνω στην οποία βασίζεται το έθνος. Η διεκδίκηση γίνεται πράγματι με βάση ένα ιδιωτικό και τμηματικό συμφέρον, που μπορεί να είναι θρησκευτικού, οικονομικού ή γλωσσικο-πολιτιστικού χαρακτήρα. Γι' αυτό το λόγο δυσκολευόμαστε να κατανοήσουμε τη μομφή για «κρατιστικό» σχολείο, που διατυπώνεται για το δημόσιο σχολείο, σαν αυτό να καταπίεζε τις ατομικές ελευθερίες.

Ενώ το ιδιωτικό σχολείο - δηλαδή ένας ιδιαίτερος και μεροληπτικός θεσμός τόσο από τα προγράμματά του όσο και από τα κριτήρια επιλογής των διδασκόντων - υποτίθεται ότι θα αποτελούσε εγγύηση πνευματικής ανεξαρτησίας!

*Στην πραγματικότητα, σε αυτή την κριτική κρύβεται η αμφισβήτηση του μαζικού σχολείου της δημοκρατικής Ιταλίας. Όχι μόνο των προβλημάτων του, που είναι πολλά, αλλά του ίδιου του λόγου της ύπαρξής του. Σε συνάφεια με τον νεοφιλελεύθερο πανθεϊσμό που κυριαρχεί σήμερα, θα ήθελαν εκπαιδευτικούς θεσμούς οι οποίοι διαμορφώνονται με βάση τους ιδιωτικούς ανταγωνισμούς του κόσμου των επιχειρήσεων. Πρόκειται για ένα βήμα προς τα πίσω: από το σχολείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας σε εκείνο μιας φιλελεύθερης κοινωνίας.

*Αναγνωρίζω ότι από τις πολλές αξιώσεις που προβάλλει σήμερα η Εκκλησία, η οποία διεκδικεί δημόσια χρηματοδότηση για τα δικά της σχολεία, υπάρχει και μια ανησυχία απέναντι στην οποία εμείς οι κοσμικοί δεν μπορούμε να μένουμε αδιάφοροι. Αναφέρομαι στην ανάγκη να προμηθεύουμε στις νέες γενιές όχι μόνο ένα σύνολο εργαλειακών γνώσεων -που αποβλέπουν στο επάγγελμα και στην εργασία- αλλά και μια στέρεη

εκπαίδευση αξιών, αρχών προσανατολισμού στις κοινωνικές συμπεριφορές, κριτηρίων νοήματος για το πρόσωπο που ζει στον κόσμο (εκπαίδευση που εμφανίζεται αποδυναμωμένη στο δημόσιο σχολείο).

*Το δημόσιο σχολείο, όμως, μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτή την πρόκληση με ένα τρόπο που ταιριάζει στις αρχές του: ενισχύοντας στην κοσμική διδασκαλία τις αξίες της δημοκρατίας και της κοινωνικής αλληλεγγύης, εκπαιδεύοντας στην ειρήνη και στο περιβάλλον, στο σεβασμό των πολιτισμών και των θρησκειών.

*Σε έναν κόσμο όλο και πιο πολύμορφο και πολύπλοκο, η μεροληψία του ιδιωτικού συμφέροντος και η μοναδικότητα μιας θρησκευτικής πίστης έχουν αρκετά μικρότερες πιθανότητες κατανόησης και επιτυχίας σε σχέση με μια δράση, η οποία εμπνέεται από ένα πλουραλιστικό και αλληλέγγυο συλλογικό σχέδιο.